

10 01 10 ЖУРНАЛИСТИКА
10 01 10 JOURNALISM

УДК 659
ББК 76.12

КОНСЕПСИЯИ ШАХСИЯТ *Зарипова Шаҳноза Тоҳировна, омӯзгори*
ДАР МАТНИ *кафедраи журналистика ва назарияи тарҷумаи*
ПУБЛИТСИСТИКАИ *МТД “ДДХ ба номи акад. Б. Гафуров”*
ВОҚЕЪГАРО *(Тоҷикистон, Хуҷанд)*

КОНЦЕПЦИЯ *Зарипова Шаҳноза Тоҳировна, преподаватель*
ЛИЧНОСТИ В *кафедры журналистики и теории перевода ГОУ*
ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОМ *«ХГУ им. акад. Б. Гафурова» (Таджикистан,*
ТЕКСТЕ *Худжанд)*

CONCEPTION OF *Zaripova, Shahnoza Tohirovna, assistant of the*
INDIVIDUAL IN *department of journalism and theory of translation*
PUBLISCISTIC TEXT *under the SEI “KhSU named after acad. B. Gafurov”*
(Tajikistan, Khujand) E-MAIL: shahnoz_0005@mail.ru

Калидвожаҳо: публитсистика, рӯзноманигор, очерк, воқеият, вазъият, шахсият, хислат, ҷаҳонбинӣ ва ғайраҳо

Дар мақола масъалаи инъикоси шахсият дар осори воқеагарои (реалистии) публитсистици рӯзноманигор ва нависандаи шинохта Ҳилолиён Аскар таҳқиқ ва таҳлил шуда, заминаҳои ҳунари ва касбии ҷустуҷӯҳои эҷодии муаллиф мавриди арзёбӣ қарор гирифтааст. Дар мақола, таъкид меравад, ки нависанда барои ошкор сохтани чеҳраи комил ва воқеии шахсиятҳо нахуст фазилатҳои иҷтимоӣ ва маънавии онҳоро нишон дода, сипас бо ёрии таҳқиқ ва таҳлили сотсиологӣ моҳияти фаъолият ва ҳайсиати инсонии онҳоро дар ҷараёни воқеиятҳои иҷтимоӣ фарҳангӣ баррасӣ менамояд. Ин тарзи ниғориши ӯ ду наҳли фаъолиятиро шакл медиҳад, ки яке идроки ҳодисаҳо ва сарнавиштҳои воқеӣ, дигаре мудирияти андишаҳои созанда барои неширафти имрӯзу фардои ҷомеа, новобаста ба замон ва макон, мебошад. Муаллиф ба ҳулосае меояд, ки дар тарзи ниғориши шахсият низ Ҳ. Аскар равиши хос дошта, шароити мушаххаси зиндагӣ ва амалу кирдори қаҳрамонон бо услуби ҷолиб инъикос ёфтаанд.

Ключевые слова: публицистика, журналист, очерк, событие, положение, личность, качество, мировоззрение

Изучаются и научно осмысливаются отражение концепции личности в публицистических произведениях известного таджикского журналиста и публициста Хилолиена Аскара, произведения которого характеризуются реалистичностью изображения, а также художественное мастерство и творческие искания писателя. Подчеркивается, что писатель с целью раскрытия подлинного образа личности прежде всего обрисовывает социальные и нравственные качества своих героев, а затем, на основе социологического исследования и анализа, рассматривает суть их деяний в общем потоке

социальных и культурных событий. Такой способ художественного описания составляет две стороны его творчества, одной из которой является познание событий и реальных судеб, другой – главенство созидательных мыслей во имя настоящего и будущего общества, независимо от времени и места. Сделан вывод, что манера показа личности в произведениях Х. Аскара специфична, так как он своеобразно изображает конкретные условия жизни и поступки героев.

Key words: *publistics, journalist, essay, event, plight, individual, quality, outlook.*

The author examines and comprehends scientifically reflection of a conception of an individual in publistic works belonging to the well-known Tajik journalist and publist Hiloliyon Askar, whose productions are characterized with realism of depiction and also with artistic mastership and creative quests. It is underscored that in order to disclose a genuine image of an individual the writer delineates, first of all, social and moral qualities of his personages and after it, proceeding from sociologic investigation and analysis, he canvasses the gist of their actions in the general stream of social and cultural events. Such a made of imaginative portrayal averages two sides of his creation one of which is a cognition of events and real fortunes, and another is a dominance of creative ideas in the name of present and future society, irrespective of time and place. The conclusion is made that the manner of portrayal of an individual in H. Askar's works is a specific one as he depicts concrete life conditions and characters' deeds in the manner of his own.

Дар мақола мо баъзе мушоҳидаҳоро оид ба масъалаи моҳияти андеша ва хунари касбии рӯзноманигор, ки дар шинохт ва инъикоси шахсият бевосита бо фардияти эҷодии ӯ алоқаманд аст, дар мисоли таҷрибаи эҷодии Ҳилолиён Аскар баён кардем. Ин масъала, ки ба феноменологияи (хириқашиносии) тафаккури касбӣ алоқаманд аст, ҳадаф ва вазифаи таҳқиқоти моро муайян мекунад. Дар замина осори публитсистӣ ва бадеии Ҳилолиён Аскар дар мисоли очеркҳои “Духтар ва аҷал”, “Дастӣ сабуки Мушарраф”, “Аз Адрасмон то Алмаато” (бо ҳамқаламии А. Воситзода), “Орзу чомаи амал мепӯшад”, “Ҷӯянда ёбанда”, повести “Имзои шахсӣ” ва романи ҳуччати “Печутоби роҳҳо” (бо ҳамқаламии А. Шукӯҳӣ) ҷолиб буда, дар ин осор шахсият бо хусусиятҳои иҷтимоиву таъминии (типии) худ чун нируи ғаъоли таърих ва субъекти муносибатҳои ҷамъиятӣ ба тасвир омадааст, ки намоёнгари касбияти муаллиф аст.

Дар асари публитсистӣ хонанда аз кадом паҳлуе, ки таваҷҷӯҳ кунад, дар навбати аввал бо шахсият ва ҳайсиати инсонӣ рӯ ба рӯ мешавад. Воқеан ҳам, агар публитсистӣ асил дар таълифоташ, аввал қадам мутаваҷҷеҳи сарнавишти воқеии инсон ва моҳияти амалу кирдори ӯ нашавад, ҳайсиати инсонии шахсиятҳоеро, ки иштирокчиёни бевоситаи воқеиятҳои таърихиву имрӯзии мавриди назараш ҳастанд, дарк накунаду дақиқ нашиносад, вай на фақат моҳияти вазъият ва амалу кирдори инсонҳоро дарнамеёбад, балки нақш ва ҷойгоҳи шахсияти мавриди назарашро дар матн воқеият саҳеҳ инъикос карда наметавонад.

Нависандаи публитсист, пеш аз он, ки гузашта ва имрӯзро ба таври воқеӣ тасвир кунад, сарнавишти шахсиятҳо, ҳақиқати ҷараёни зиндагӣ ва ғаъолияти афроди ҳар давра замонро дақиқ меомӯзад. Агар навиштаи ӯ хислатҳои гуногуни шахсиятҳоеро, ки дар ҳолатҳои мушаххас амал мекунанд ба намоиш нагузорад, хонанда моҳияти иҷтимоиву иқтисодӣ ва ахлоқии аъмолу рафтори онҳоро дақиқ дарк нахоҳад

кард. Дар ин ҳол, ба ифодаи Е.П.Прохоров “тири публицист ба ҳадаф намерасад” (7, 211). Ҳамаи ин то ҷое равшан аст ва ба собит кардан зарурат надорад. Вале он чи ки исбот мебохад ин аст, ки публицист дар кадом сатҳи касбӣ ба ҳалли ин масъала даст ёфта ва ба кадом паҳлуи амалу кирдор ва ҳайсиати инсонии шахсиятҳои осораҷамчун унсуре маънавӣ ва сохтори публицистикаи воқеъгаро таваҷҷӯҳ кардааст.

Пури Ҷаҳонгир (Низом Қосим) дар як мусоҳибааш бо Ҳилолиён Аскар аз боби моҳияти зиёнбори муҳоҷират ва таълифоти ӯ дар ин боб сухан карда, бо луқмаи истеҳзоомези “Албатта, барои тарғиби муҳоҷиршавӣ?” ҷараёни муҳоҷиркуниро дар даврони шуравӣ нораво ва зиёновар медонад ва дар ин замина то ҷое ба осори дар ин мавзӯ эҷодшуда бо тамасхур менигарад. Ҳилолиён Аскар ҳамон вақт ба ҳамсӯҳбаташ чунин посухи бодалел додааст: “Оре, барои тарғиби муҳоҷиршавӣ. Аз куллаи имрӯз ғалатҳои гузаштаре дидан осон, лекин он вақт мо сидқан ба дурустии ин кор бовар доштем. Аз ҷиҳати дигар, амали мазкур беасос ҳам набуд – дар Масҷиди кӯҳна мардум аҳволи хуб надошт. Таассуби динӣ чунон саҳт буд, ки на китъаҳои мавҷударо хуб истифода мекарданду на барои ҳуду авлодашон иқоматгоҳи мувофиқтаре бунёд. Аз мӯйсафеде сабаб пурсидам, ҷавоб дод, ки “хонаи ин дунё муҳим нест, одам бояд хонаи охиратро обод кунад...” Мақсади мо аз тарғиби муҳоҷират ба зиндагии шоистатаре даъват кардани мардум буд” (5).

Ба ин тартиб, аз оғози фаъолияти рӯзноманигориаш Ҳилолиён Аскар ба таҳқиқи таҳлил ва инъикоси масъалаҳои пардохтааст, ки барои пешрафти ҷомеа нақши калидӣ дошта, дар ҳалли масъалаи онҳо, пеш аз ҳама, саҳми инсонӣ оғоҳу корсоз бузург аст. Аз ин ҷиҳат, вобаста ба моҳият ва микёси воқеиятҳои тасвиршуда, ҷаҳони шахсиятҳои осори публицистии ӯ мураккаб, пурмаънӣ ва таъсиргузор буда, новобаста ба замони вукӯъ ва нашрашон арзиши иҷтимоӣ, маънавӣ ва ахлоқияшонро то ба имрӯз хифз намуфтаанд.

Дар таълифоти рӯзноманигор шахсият ҳудуди ба василаи амал ва кирдоре, ки ба ормонҳо, талошҳо, оҳангҳо, дастурҳо, арзишҳо ва рӯҳияи ҳудуди ӯ мутаносибанд, ба назари хонанда менамояд. Вале дар паси ин ҳунари ифодаи ормонҳои ҷамъӣ дар симои фарде меистад, ки мақомашро муаллиф дар ҷомеа шинохтаасту мебохад дигарон низ ӯро шиносанд ва амалу кирдораш барои ҷомеа, аҳли он ва ҷомеадорон намунаи ибрат бошад. Ҳилолиён Аскар бо ҳамин нияти неқ ва тасвири ҳунардона, пеш аз ҳама, ба ошкор намудани моҳияти амал ва кирдори шахсиятҳои мавриди таваҷҷӯҳаш мепардозад. Ӯ сарнавишти шахсиятҳо ва амалу кирдори онҳоро тасвир карда, омилҳои таъсиргузори ин равандро бо камоли касбият ва дақиқназарӣ инъикос менамояд. Барои ошкор сохтани ҳайсиати шахсияти инсонӣ нахуст бештар ба инъикоси фазилатҳои иҷтимоӣ ва маънавии қаҳрамононаш таваҷҷӯҳ карда, сипас аз таҳлил ва таҳқиқи сотсиологӣ бо камоли ҳунари истифода менамояд. Дар ин нақш ӯ иҷтимоъшиносии моддигаро буда, ба тақозои сиёсати давр, ки ба ифодаи ҳудуди ӯ “сидқан ба он бовар дошт” (5), ҷеҳраи воқеии шахсиятҳо ва муносибатҳои ҷамъиятии одамони касбу кори гуногунро ба тасвир гирифта, ба ин васила амалу кирдори шахсиятҳои воқеиро, ки аз омилони мусбати чунин муносибатҳо ҳастанд, дар осори публицистияш мучассам месозад. Ӯ бо ин амал нахуст моҳияти фардияти шахсро нишон дода, сипас устуворӣ, бемонандӣ ва хусусиятҳои хоси онро ҷамчун омилҳои таъсиргузор ва таҳаввули чунин инсонҳои боҳайсиат медонад, ки бахусус дар рӯзноманигории солҳои панҷоҳу шастуми садаи гузашта ибратангез аст. Яъне ин тарзи нигоҳиши ӯ ду паҳлуи фаъолиятро шакл медиҳад, ки иборат аст аз идроки

сахеҳи воқеиятҳову сарнавиштҳо ва тарғибу тарвиҷи андешаҳои дилҳо. Дар ин ҳол санад дар ҷараёни ғайолияти эҷодӣ таъсири мутақобила дошта, Ҳилолиён Аскар бо интишори он тавонистааст ҳам фардияти шахсиятро таҷассум намояд, ҳам ба онҳое, ки онро меҳонанд ё мешунаванд, таъсири бевосита расонад (4,211).

Очерки “Замини шӯру харбузаи ширин” аз ҷумлаи ҳамин гуна асарҳои Ҳилолиён Аскар буда, дар он “ҷеҳраи иҷтимоӣ гурӯҳӣ”-и мардери офаридааст, ки бе шинохти шахсияти ӯ “манзараи зинда”-и (7, 217) воқеияти дирузаи аллакай таърихиро наметавон тасаввур кард. Ин мард қаҳрамони даврон Саидхоҷа Ёрунхоҷаев мебошад, ки “ҳамчун “инсонии зинда” таърихи худро сохта ва ҳамчунон сохта истодааст”(7, 216). Рӯзноманигор аз ин асар пештар дар бораи ин шахсият бо ҳамкаламии Амирон Шукӯҳӣ повести “Имзои шахсӣ” ва романи ҳуҷҷатии “Печутоби роҳҳо”-ро низ навишта буд. Дар ҳар дуи ин асарҳо Ёрунхоҷаев касест, ки “дар тақдири ӯ роҳи инкишофи таърихӣ як халқ таҷассум шудааст. Вай аз беҳудагардию авбошиҳо гузашта, яке аз коммунистони содиқ шуда, бар зидди босмачиён ҷангидааст ва дар сохтмони ҳаёти колхозӣ иштирок карда, ба ҷи қадар нокомиҳо дучор омада, ҷанд бор бегуноҳ ҳаёс шуда, бо тӯҳмат аз сафи партия ронда ва боз барқарор гашта, дар охир раиси яке аз хоҷаҳои қалонтарини колхозии республика шудааст. Ду қарат Қаҳрамони Меҳнати Сотсиалистӣ шудан ба ӯ ба осонӣ даст наодо буд”(9, 140). Аскар Ҳаким дар ин асар “ҳарактери Саидхоҷаро” фақат “таъсирӣ” нашонохта, “дар он концепсияи муайяни шахсият”-ро дидааст (9, 141).

Дар повести “Имзои шахсӣ” ва романи “Печутоби роҳҳо”, ки ҳар ду асари ҳуҷҷатиянд, шахсият иборат аз маҷмӯи хислатҳо, аломатҳо, амалу кирдори ҳос, рафтори муваҷҷаҳ, рӯҳия ва ҷеҳраи ҳоси зоҳирӣ, гуфтор ва сарнавишти инфиродӣ, муносибати равшан бо худ, ҷойгоҳи созида дар зиндагӣ, муносибати ҳадафманд бо атрофиён, садоқат ба сохти иҷтимоӣ ва ғайра мебошад. Саидхоҷа Ёрунхоҷаев дар таъсири Ҳилолиён Аскар фарди мушаххас, таърихӣ ва зинда буда, бо ҷаҳони воқеӣ муносибати воқеӣ дорад. Ба ифодаи дигар, ҳар он ҷи аз сари ӯ гузаштааст, мундариҷаи равонию рӯҳии сарнавишти ӯ буда, моҳияти иҷтимоӣ мавқеи шахсияташро муайян намудааст. Ҳамчунон ки С. Л. Рубинштейн низ таъкид меварзад, “моҳияти шахсияти инсониро анҷоми сарнавишти ӯ муайян мекунад” (8, 676). Ба ин тартиб, Ҳилолиён Аскар бо инъикоси амал ва кирдори муҳим дар рафтор, таассурот ва одоби шахсият “ба доираи фанни ҳунар” ворид шуда, ҳамчун публицисти ҳунарманд он ҷиро, ки хусусияти шахсиятро ифода намекунад, фуру мегузорад. Аз ҳурдтарин амалу кирдори қаҳрамонаш шуҷоати инсониро дармеебад, ки “хислати шахсро бештар таҷаллий медиҳад”(6, 38-39).

Дар повести “Имзои шахсӣ” обрӯю эътибори Саидхоҷаро вазифа не, балки ҳулку ҳӯ, амалу кирдор, робитааш бо мардум ва масъулияти маъмурӣ муайян мекунад. Муаллифон ба василаи таъсири ботанӣ ва истифода аз ҳуҷҷатҳо хислатҳои муҳими қаҳрамонро таъсир карда, эътимоди хонандаро ба воқеияти сарнавишти Саидхоҷа афзудаанд. Намоёнгари шахсият дар ин ҳол, пеш аз ҳама, ғайолияти иҷтимоии қаҳрамон аст. Вале муаллифон ба ин қаноат накарда, олами моддию маишӣ, зиндагии ҳаррӯзаи қаҳрамон, дилбастиҳои вай ба қору зиндагӣ ва сарнавишту шахсияти инсонҳои дигарро низ бо қамолӣ диққат таъсир кардаанд ва ба ин васила ба хислати шахсияти аслии асар равшанӣ бахшидаанд.

Дар наъри ҳуҷҷатии тоҷикӣ Ҳилолиён Аскар ҳамроҳ бо Аминҷон Шукӯҳӣ бо таълифи романи “Печутоби роҳҳо” концепсияи шинохти шахсиятро бо усули дар матни

воқеиятҳо нишон додани хусусиятҳои хоси хислати шахсият ва маҷмӯи вазъиятҳоеро, ки ин хислатҳо зоҳир мешаванд такмил бахшида, амалу кирдори воқеии шахсиятро ба хонанда менамоянд. Муҳимтарин коре, ки муаллифон бо таълифи ин роман анҷом додаанд, нишон додани нақши шахсият дар ҷаҳонҷӯи вазъиятҳои иҷтимоӣ мебошад, ки мавқеи шахсиятро ҳамчун субъекти муносибатҳои иҷтимоӣ дар қолаби ҳодисаҳои вазъиятҳои иҷтимоӣ мушаххас месозад. Саидхоҷа бо маҷмӯи хусусиятҳои инсониву иҷтимоӣ, ки фардияти ӯро таъмин кардаанд, ҷеҳраи муаллифиро ҳамчун публицист ва сотсиологӣ ҷомеашинос ба назари хонанда ҷилва медиҳад.

Ин ду асар хусусияти публицистиву бадеӣ дошта, Ёрунхоҷаев дар он, ба андешаи А. Ҳакимов “чун шахси таърихӣ ва чун образи бадеӣ”(9, 148) ба тасвир омадааст. Очерки “Замини шӯру харбузаи ширин” бошад, асари сирф публицистӣ буда, шахсият василаи меҳвари таълиғии он аст. Ҳилолиён Аскар ин асарро соли 1991 ҷоп карда, дар хотимаи он бо ифтихор нигошта буд: “Одам, хангоме ки пир мешавад, одатан ба ақиб баргашта, ба роҳи тайкардаи зиндагӣ назар мекунад. Чӣ кардаасту чӣ накардааст? Корҳои савобаш кадоманду гуноҳаш кадом? Ман низ аз ҳамсолонам мустасно нестам. Ва агар дар умрам корҳои хайре ба ҷо оварда бошам, яке аз муҳимтарини онҳо навиштани асар дар ҳақи Саидхоҷа Ёрунхоҷаев аст, ки бо тамоми буду вучодаш дӯстдору ғамхори валинеъматӣ башар – барзгар буд”(3, 27).

Охири асари Ҳилолиён Аскар на фақат шахсияти Саидхоҷа Ёрунхоҷаевро бозгӯ намекунад, балки мо дар ин асар “бо қатори ҷеҳраҳои намоёндагони гурӯҳҳои гуногуни иҷтимоӣ”(7, 217) волеҳурем. Дармеёбем, ки сарнавишти ҳади муаллиф, ки низ шахсият аст, аз сарнавишти Аминҷон Шукӯҳӣ, Муҳиддин Аминзода, Саидхоҷа Ёрунхоҷаев ва дигар шахсиятҳои сиёсии он замон ҷудо набудааст. Ё дар ин ва баъзе дигар навиштаҳои зерин таъсири сиёсати замон аз баъзе гурӯҳҳои иҷтимоӣ ба хоҳири тааллуқоти синфиашон ҳимоят намекунад, вале дар тамоми осори публицистӣ “типҳои иҷтимоӣ” меёри шинохт ва арзёбии кадршиносии шахсияти инсон аст. Рӯзноманигор ин равиши эҷодиро дар очерки ёдшуда тақвият бахшида, дар боби шахсиятҳои иҷтимоиву фарҳангии мисли ҳадаш, А.Шукӯҳӣ, М.Аминзода, С. Ёрунхоҷаев ва дигарон ҳарфи бодалел ва охиринашро гуфта тавонистааст. Хонанда аз талошҳо ва фидокориҳои ӯву Шукӯҳӣ барин шахсиятҳо барои ба таври ҷомеа офаридани ҷеҳраи иҷтимоӣ ва нотақори Саидхоҷа Ёрунхоҷаев, ки ифодакунандаи манфиатҳои ҷомеаи он рӯзгор буданд огоҳ гардида, мутаваҷҷеҳи хусусиятҳои навиӣ (типии) шахсияти онҳо мешавад. Дар очерк усуле ироа шудааст, ки ба воқеаи он публицист ҳамчун иҷтимоӣшинос амал карда, хусусиятҳои иҷтимоиву типӣ ва моҳияти амалу кирдори шахсиятро ошкор менамояд ва ба ин тартиб нақши айнии шахсиятро дар ҳаёти иҷтимоӣ нишон медиҳад.

Дар тарзи нигоҳи Ҳилолиён Аскар шароити мушаххаси зиндагӣ ва моҳияти амалу кирдори ҷеҳраҳои иҷтимоиву фарҳангӣ шеваи хоси шахсиятпардозиро матраҳ кардааст, ки ҷанд мушоҳидаро дар замина баён медорем.

Рӯзноманигор барои шахсиятпардозӣ асосан аз шеваҳои зер истифода кардааст. Нахуст ироаи сареҳи шахсиятҳо бо истифода аз шарҳу тавзеҳи мустақим. Истифодаи ҳамин усулро мо дар очеркҳои “Духтур ва аҷал”, “Дасти сабуки Мушарраф”, “Аз Адрасмон то Алмаато” (бо ҳамқалами А.Воситзода), “Орзу ҷомеаи амал мепошад”, “Ҷӯянда-ёбанда” ва ғайра мушоҳида мекунем. Муаллиф бо шарҳ ва таҳлил рафтору аъмол ва афкори шахсиятҳои осорашро ба хонанда муаррифӣ мекунад ё аз нигоҳи

фардии ҳудаш хусусиятҳо ва ҳислатҳои шахсиятҳои дигарро тавзеҳ дода, аъмоли онҳоро мавриди тафсир ва таъбир қарор медиҳад.

Ироаи сареҳи шахсияти очерки “Дасти сабуки Мушаррафа”-Мушаррафа Ҳасанова баста ба хусусияти шахсии ровӣ ё худ вижагиҳои ҳунарии рӯзноманигори огоҳ аст, ки аз воқеияти сарнавишти қаҳрамонаш ва пасту баландиҳои зиндагии ӯ огоҳии комил дорад. Муаллиф чузъиёт ва тафсилоти сарнавишти шахсияти очеркашро муфассал тафсир ва таъбир карда, хонандаро бо пасту баландиҳои зиндагии духтури ҳунарманд ва падараш, ки аз аввалин рӯзноманигорони тоҷик буда “нахустин газетаро дар Ленинобод (Ҳучанди имрӯза) асос гузошт, солҳо муҳаррири газетаи “Овози тоҷик”, ҷонишини Вазири маорифи республика буд”(8, 15), ошно месозад ва аъмолу кирдори қаҳрамонро хонанда ба василаи ташреҳ ва тафсири муаллиф мешиносад, на аз амал ва кирдораш дар бархӯрд бо ҳаводиси сарнавишташ ва масоили иҷтимоиву ахлоқии муҳит.

Ҳилолиён Аскар тариқи амали шахсият бо каме шарҳу тафсир ё бидуни он сарнавишти қаҳрамононашро мучассам сохтааст, ки шеваи дуҷуми ироаи шахсият аз ҷониби ӯст. Дар очерки “Духтур ва аҷал” муаллиф ҳамин шеvaro истифода карда, бо равиши намоишӣ аъмол ва рафтори шахсиятҳоро ба хонанда мешиносонад, ки дар бештарини ҳолатҳо рафтор ва гуфтори қаҳрамон баёнгари ҳайсиати шахсияти инсонии ӯст. Масалан, суҳбати батафсили кампир бо рӯзноманигор ва хоҳиши ӯ оид ба он ки дар бораи духтур нависад, хонандаро ғайримустақим аз ҳӯю ҳислати кампири хурофотпараст ва ҷараёни зиндагиву ғайолияти Камол Баротович Охунов-шахсияти аслии очерк, ки ҳамчун табиби ҳозиқ ба муҳити иҷтимоиву ахлоқӣ таъсири бафайз дорад, бохабар месозад. Бештарини қисматҳои очерк дар заминаи гуфтугӯи қаҳрамону ашхоси дигар ва ё онҳое, ки дар бораи духтур, сифатҳои инсонӣ ва касбии ӯ андеша рондаанд, шакл гирифта, муаллиф бо ҳамин усул хонандаро бо саҳнаҳои ғайолият ва аъмолу кирдори шахсияти асар ошно мекунад. Хонанда чун тамошобини театр сарнавишти пурвоқеаи қаҳрамон, ҳодисаҳои, ки ӯ дар тӯли ғайолиятҳо бо онҳо рӯбарӯ шудааст, бархӯрдаш бо гурӯҳҳои гуногуни иҷтимоӣ, пасту баландиҳои рӯзгор ва ғайраро гӯиё бо ҷашми худ дида, ба ин ё он тарз сари масъалаҳое, ки муаллиф ба миён гузоштааст, меандешад ва худро бетараф намегирад. Ё бо муаллиф ҳамфикр аст ё муҳолиф. Дар саҳнаҳои муқоламавие, ки бештарин қисматҳои очерк аз онҳо таркиб ёфта ва “мазмунӣ асосии очеркро ташкил медиҳанд, мушкилоти аз рӯи моҳият, табиат ва шакл печидатарин дар суҳбат бо хонанда равшан ва фаҳмо мегардад”(6, 351).

Ҳилолиён Аскар бо ҳамин усули писандидааш моро ба ҷаҳони андешаҳои худ ворид сохта, бо тағйир ва таҳаввули воқеияти сарнавишти шахсияти аслии очерк ва одамони дигар ошно месозад ва ба ин васила мулоҳизоти ҳудашро низ нисбат ба моҳияти воқеиятҳову сарнавиштҳо баён медорад. Ба ин тартиб, аз саҳифаҳои очеркҳои муаллиф на фақат ҷаҳраҳои шахсиятҳои муҳим ва таъсиргузор берун меоянд, балки хонанда бо сурату сирати рӯзноманигори огоҳу ҷӯё ва ба ормонҳои созандаи инсонӣ содиқ, инсонӣ андешаманде, ки ба муҳокимарониҳои насанҷида ғароиш надорад, ошно мешавад.

Чунон ки ишора шуд, дар очерки “Духтур ва аҷал” рӯзноманигор бештар аз шеваи ироаи шахсият аз тариқи амали шахсият бо каме шарҳу тафсир ё бидуни он кор гирифтааст, ки намоишномаи гӯёву пӯёро аз сарнавишти қаҳрамонаш пеши назар меоварад. Ин шева дар дасти рӯзноманигор на фақат василаи офаридани

шахсият дар матни воқеияти публицистӣ аст, балки ҳадафи пешакӣ таъиншудаи иҷтимоиву маънавӣ низ дорад. Барои ӯ дар аксари навиштаҳояш аъмол ва кирдори инсон ҳадафи муайян дорад ва моҳияти шахсиятро ифода мекунад. Табиист, ки аз ҳамин мавқеъ мо бояд арзиши осори ин рӯзноманигорро муайян кунем. Ин меъёр ба тамоми осори инсонӣ, хоҳ косибиву хоҳ саноативу хоҳ ҳунарий, марбут мешавад.

Дар оғози очерки ёдшуда муколамаи духтур бо яке аз шахсиятҳои очерк – пиразане, ки анқариб “урфу одатҳои кӯҳнаро” (2, 160) меёри зиндагиаш қарор дода, метавонист ғочаеро ба сари хонаводааш биоварад, тасвир шудааст. Асоситарин ҳадафи ин муколама “интишор додани андешаҳои илмӣ дар ҷомеа, тасаввуроти назарӣ оид ба амалқард ва инкишофи “ҷисми иҷтимоӣ”, дарки қонуниятҳои айнии, ки дар асоси онҳо метавон гуногунрангии ҳаводиси имрӯзро шарҳ дод” (7, 75), мебошад. Ҳадафи ниҳони муаллиф бошад, шаклдиҳии ҷаҳонбинии илмӣ ва решакан кардани хурофот дар ҷомеа аст. Инак, поре аз очерк:

“Рӯзе ногаҳон дар остонаи дарамон машинае омада истод. Давида баромадам. Духтурҳо будаанд. Ҳайрон шудам, ки касалии арӯси маро аз кучо донистаанд.

-Шумо бемор доред?-пурсид аз ман духтуре, ки синну солаш ба шаст наздик шуда буд.

-Дорам, додарам. Аммо...шумо..., -намедонам чӣ гӯям, ки духтур гапамро буриду гуфт:

“Ҳайфи шумо не? Арӯсатонро куштани ҳастед? Охир мо барои муолиҷаамон аз шумо пул намепурсем. Мисли табибҳои кӯҳна беморонро хонасалот намекунем. Чаро шоҳроҳро монда ба тарафи ҷарӣ меравед?”

Гиря қардам. Тавба намудам. Тавалло қардам, ки ҷони келинамро халос кунад...

Ба хона даромада дид. Гирифта ба таваллудхона бурд...

“-Агар ба таваллудхона намеовардед, мемурад!”-гуфтанд ба ман ҳамшираҳои шафқат дар вақти ҷавоб додани арӯсам.

-Шумо мехоҳед мо ин ҳодисаро нависем?-пурсидам пас аз тамои шудани нақли пиразан.

-Не, ин ҳодисаро не, саросемавор ҷавоб дод пиразан, -дар тамои маҳалла беобрӯ шудам, кам, ки дар дигар ҷойҳо ҳам беобрӯ қардани ҳастед?

-Пас, аз мо чӣ мехоҳед?

-Мехостам дар бораи духтуре, ки ба хонаи мо омада, арӯсамро начот дод, нависед. Охир, фақат вай ҷони келину набераи маро халос қардааст! Ин хел одамҳоро таъриф накарда, киро таъриф мекунад?” (2, 161-162).

Ба ин тартиб, метавон хулоса қард, ки шахсияти қаҳрамони ин ва очеркҳои дигари муаллиф, аз ҷумла “Аз Адрасмон то Алмаато”, “Муҳаббати касбу қор”, “Ҷӯянда-ёбанда”, “Плаши сабз” ва ғайра воқеиятҳоеро аз сарнавишти инсонҳои касбу қори гуногун қисса мекунанд, ки ҳадафи тақмили сохтори иҷтимоӣ ва фарҳангии ҷомеа ва шаклдиҳии ҷаҳонбинии солими илмиро доранд. Ҷеҳраи иҷтимоӣ ва таъминии шахсиятро дар ин гуна осори Ҳилолиён Аскар, таҳлил ва арзёбии ҳодисаҳои муҳити иҷтимоиву фарҳангӣ ва амалу кирдори фардҳои мушаххас муайян қарда, натиҷаи он мундариҷаи табиғотро ташкил медиҳад. Ба ифодаи дақиқтар, шахсият дар матни воқеияти айнии публицистӣ, ки муаллиф ба тасвир гирифтааст, пеш аз ҳама, вазифаи табиғоти илмиву назариро бар дӯш дошта, ҳамчун ҳадафи вичдони муаллиф барои шарҳи воқеиятҳо ва аъмолу кирдори шахсиятҳо пеш омадааст ва симои соҳибашро ҳамчун публицисти ҳолшинос ва ормонгаро ба назар менамояд.

Таҷрибаи эҷодии Ҳилолиён Аскар дар заминаи инъикоси нақш ва ҷойгоҳи шахсият аз тариқи фаъолиятҳои иҷтимоиву фарҳангии он, ки арзиши таблиғотӣ ва ибратпазирӣ дошту дорад, саҳми ин рӯзноманигор ва нависандаро дар масъалаи истифода аз нақши назарияи шахсият ва моҳияти қорбасти он дар амалияи фаъолияти публитситӣ ба сароҳат нишон медиҳад, ки арзиши фаровони ҳунари дорад.

Пайнавишт:

1. Аскар, Ҳ. Дастӣ сабуки Мушаррафа /Ҳилолиён Аскар// Ҳунарварон.-Душанбе: Ирфон, 1964.-С.3-21.
2. Аскар, Ҳ. Духтур ва аҷал /Ҳилолиён Аскар // Бо роҳи Ленин.-Душанбе: Ирфон, 1970.-185с.
3. Аскар, Ҳ. Замини шӯру харбузаи ширин/Ҳилолиён Аскар.-Ғафуров, 1991.-27с.
4. Ворошилов, В. В. Журналистика. Базовый курс. Учебник, 5-е издание / В. В. Ворошилов. –СПб.: Издательство Михайлова В. А., 2006. -640 с.
5. Қиссаи ҳикояи Зебо, Шахло, Шифо ва офарандаи онҳо. Мусоҳибаи Пури Ҷаҳонгир бо Ҳилолиён Аскар/Адабиёт ва санъат.-1991.-20-уми июн.
6. Лессинг, Г.Э. Гамбургская драматургия / Г. Э. Лессинг.-М.,1966.-180 с.
7. Прохоров, Е.П. Публицист и действительность/Е.П.Прохоров.-Издательство Московского университета,1973. – 317 с.
8. Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн.-Москва: Учпедгиз, 1966. - 690 с.
9. Ҳақимов, А. Дар қаламрави суҳан/Аскар Ҳақимов.-Душанбе: Ирфон, 1982.-224с.

Reference Literature:

1. Askar H. The Light Hand of Musharraf // Hiloliyon Askar. – Mastership. – Dushanbe: Cognition, 1964. – pp. 3 – 21.
2. Askar, H. Doctor and Death // Hiloliyon Askar. By the Way of Lenin. – Dushanbe: Cognition, 1970. – 185 pp.
3. Askar, H. Saline Soil and Sweet Melon. // Hiloliyon Askar. – Gafurov, 1991. – 27 pp.
4. Voroshilov V.V. Journalism. Base Course. Manual, the 5-th edition // V.V. Voroshilov. – SPb: Publishing-house by Mikhaylov V.A., 2006. – 640 pp.
5. The Story about Zebo, Shakhlo, Shifo and their Creators. Conversation between Musohiba Puri, Djahongir and Hiloliyon Askar // Literature and Art. 1991, 20 June.
6. Lessing G.E. Hamburg Dramaturgy // G.E. Lessing. – Moscow, 1966. – 180 pp.
7. Prohorov Ye. P. Publistic and Reality // Ye.P. Prohorov. Moscow University Publishing house, 1973. – 317 pp.
8. Rubinstein S.L. The Grounds of General Psychology // S.L. Rubinstein. – Moscow: Educational-Pedagogical Publishing-House, 1966. – 690 pp.
9. Hakimov A. On the Territory of World // Askar Hakimov. – Dushanbe: Cognition, 1982. – 224 pp.